

Magdalena Rękas

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

SYTUACJA ZAWODOWA LUDNOŚCI W POLSCE W LATACH 2010-2012 Z UWZGLĘDNIENIEM PŁCI I WIEKU

Wprowadzenie

W Polsce oraz wielu innych krajach UE sytuacja kobiet na rynku pracy różni się od sytuacji mężczyzn, stąd płeć jest jedną z cech różnicujących w statystykach rynku pracy. Innymi czynnikami różnicującymi sytuację zawodową na rynku pracy jest wiek, wykształcenie oraz posiadanie dziecka. Sytuacja zawodowa zmienia się także wraz z niepełnosprawnością. Wśród wielu parametrów opisujących odmienną sytuację zawodową można wyróżnić wskaźnik aktywności zawodowej ludności i stopę bezrobocia z uwzględnieniem wymienionych wcześniej czynników różnicujących. Przeprowadzane w Polsce „Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności” wskazuje, że poziom współczynnika aktywności zawodowej kobiet w Polsce w 2012 r. był o 16 p.p. niższy niż w przypadku mężczyzn. Ponadto wskaźnik ten między 2003 r. a 2012 r. wzrósł u kobiet o zaledwie 0,8 p.p. (z 47,9% w 2003 r. do 48,7% w 2012 r.), zaś w przypadku mężczyzn o 2,3 p.p. (z 62,4% w 2003 r. do 64,7% w 2012 r.)¹. Kobiety od lat przeważają też wśród osób bezrobotnych (w 2012 r. stopa bezrobocia wśród kobiet wynosiła 10,9%, zaś wśród mężczyzn 9,4%, co oznacza różnicę 1,5 p.p. na niekorzyść kobiet²). Różnice w sytuacji zawodowej na rynku pracy mają więc charakter trwałe, co jest zjawiskiem negatywnym i niesie wiele niepożądanych skutków ekonomiczno-społecznych.

Celem artykułu jest diagnoza i próba oceny sytuacji zawodowej pracowników na polskim rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem ich płci i wieku. Dla zrealizowania celu zostaną także omówione czynniki wpływające na aktyw-

¹ Kobiety i mężczyźni na rynku pracy, GUS Warszawa 2012, www.stat.gov.pl/.../f_kobiety_i_mezczyzni_na_ryнку_pracy_2012.pdf, s. 3-5 [10.09.2013].

² http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/pw_aktyw_ekonom_ludn_1kw_2013.pdf, s. 64 [15.09.2013].

ność zawodową oraz teorie ekonomiczne dotyczące zachowania kobiet i mężczyzn na rynku pracy. W podsumowaniu przedstawiono syntetyczne wnioski z przeprowadzonej analizy.

Przy realizacji celu wykorzystano metodę opisową, analizę porównawczą danych statystycznych GUS oraz Bilansu Kapitału Ludzkiego, a także krytyczną analizę wyników. Autorka w toku rozważań podda weryfikacji hipotezę, iż płeć i wiek są czynnikami znacznie pogarszającymi sytuację kobiet na rynku pracy w Polsce, w szczególności w okresie prokreacji (do 35 roku życia).

1. Czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności w świetle badań i teorii ekonomicznych

Aktywność zawodowa jest głównie kształtowana przez czynniki związane z cechami indywidualnymi osób, tj.: wiek, płeć, wykształcenie, stan cywilny i posiadanie potomstwa, a także stanem zdrowia. Na podstawie danych z kolejnych rund Diagnozy Społecznej³ oszacowano czynniki wpływające na aktywność zawodową. Zmienna objaśniana jest zdefiniowana jako zmienna zero-jedynkowa. Przyjmuje ona wartość 1 – jeśli dana osoba była aktywna zawodowo oraz 0 – jeśli bierna zawodowo. Jako osoba odniesienia (osoba referencyjna) została wybrana osoba w wieku 25-34 lata, z wykształceniem wyższym, stanu wolnego, bez niepełnosprawności, bez dzieci w rodzinie i mieszkająca w mieście. Oszacowane ilorazy prawdopodobieństwa wpływu zmiennych objaśniających na aktywność zawodową prezentuje poniższa tabela.

Tabela 1

Czynniki wpływające na aktywność zawodową w świetle badań Diagnoza Społeczna z lat 2000-2009

Zmienne objaśniające	Zmienna objaśniana: AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA				
	2000	2003	2005	2007	2009
1	2	3	4	5	6
Wiek: 15-24	0,079	0,067	0,120	0,084	0,075
25-34	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
35-44	0,729	0,927	2,483	1,727	1,477
45-59	0,322	0,265	0,981	0,490	0,533
60-65	0,048	0,032	0,130	0,065	0,050
65+	0,015	0,012	0,050	0,020	0,010

³ E. Kotowska: Rynek pracy i wykluczenie społeczne w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza Społeczna 2009, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2009, s. 10-13.

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
Wykształcenie:					
Podstawowe	0,278	0,199	0,218	0,2869	0,145
Zasadnicze zawodowe	0,866	0,568	0,461	0,465	0,379
Średnie	0,721	0,633	0,718	0,757	0,613
Wyższe i policealne	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Stan cywilny:					
Wolny	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Żonaty/zamężna	2,917	2,602	1,440	2,329	2,279
Wdowa/wdowiec	1,515	1,674	0,89	1,361	1,434
Rozwód/separacja	1,953	2,716	0,837	1,763	1,656
Dzieci w rodzinie:					
Brak	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.	Ref.
Poniżej 2 lata	2,653	2,837	2,654	2,277	2,007
W wieku 3-7 lat	1,055	1,361	1,262	1,452	1,285
W wieku 8-12 lat	0,928	0,971	1,243	0,901	0,921
Liczba obserwacji	3.632	5.246	4.923	7.080	15.144
Pseudo R-kwadrat	0,409	0,413	0,344	0,399	0,446

Uwaga: istotność przy poziomie 0,05.

Źródło: E. Kotowska, Rynek pracy i wykluczenie społeczne w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza Społeczna 2009. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2009, s. 11.

Wyniki estymacji modeli regresji logistycznej dla danych z powyższej tabeli potwierdzają, że:

- Zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet wiek, wykształcenie, stan cywilny oraz miejsce zamieszkania istotnie dodatnio wpływają na aktywność zawodową.
- Niepełnosprawność wpływa istotnie ujemnie na aktywność zawodową zarówno mężczyzn, jak i kobiet.
- Pozostawanie w związku małżeńskim istotnie dodatnio wpływa zarówno na aktywność zawodową kobiet, jak i mężczyzn, choć dla mężczyzn wpływ ten jest znacznie silniejszy (dla mężczyzn wzrost prawdopodobieństwa o około 130%, a dla kobiet około 40% w porównaniu do osoby stanu wolnego).
- Dzieci w rodzinie mają odmienny wpływ na aktywność zawodową mężczyzn i kobiet, co można wiązać z asymetrycznym podziałem obowiązków domowych według płci, szczególnie widocznych w związkach z dziećmi. Prawdopodobieństwo aktywności zawodowej ojców jest wyższe (nawet o 100%), zaś matek niższe (nawet o 75%). Siła wpływu obecności dzieci zależy od ich wieku. Najsilniejszy wpływ pozytywny dla mężczyzn i negatywny dla kobiety dotyczy obecności dzieci do 2 roku życia, a następnie dzieci w wieku 3-7 lat. Gdy dzieci osiągną wiek 8-12 lat, ich wpływ na aktywność zawodową rodziców i opiekunów przestaje być statystycznie istotny⁴.

⁴ Ibid.

Porównanie zmian oszacowanych parametrów modelu regresji logistycznej dla kolejnych rund badania Diagnoza Społeczna wskazuje, że charakter zależności między aktywnością zawodową i wyróżnionymi zmiennymi jest dość stabilny w czasie. Profil aktywności według wieku nie zmienił się diametralnie w ciągu ostatnich 10 lat. Podobnie wyższy poziom wykształcenia silnie zwiększa prawdopodobieństwo aktywności zawodowej. Różnice między osobami z wykształceniem wyższym i policealnym (kategoria referencyjna) a osobami z pozostałymi kategoriami wykształcenia są większe dla kobiet niż mężczyzn. Obecność małych dzieci (w wieku do 7 lat) jest niezmiennie związana z wyższą aktywnością zawodową mężczyzn. Obecność małych dzieci stale obniża z kolei aktywność zawodową matek, choć stopień tego wpływu ulegał pewnym wahaniom w czasie. W 2009 r. wpływ najmłodszych dzieci na redukcję aktywności matek zdaje się relatywnie najsilniejszy.

Dalszych wniosków dotyczących niższej aktywności kobiet posiadających dzieci, szczególnie w wieku do 2 lat, dostarczają kolejne badania przeprowadzone w ramach Diagnozy Społecznej 2009. Wynika z nich, że wśród niepracujących kobiet aż 96,1% kobiet wskazało, iż przyczyną pozostawania bez pracy jest opieka nad dziećmi i zajmowanie się domem. Najwięcej kobiet niepracujących i zajmujących się potomstwem odnotowano w grupie wiekowej 30-34 oraz 35-39 lat⁵, co potwierdza, iż następuje przesunięcie w czasie momentu urodzenia pierwszego oraz kolejnych dzieci.

Analiza warunków podjęcia zatrudnienia przez niepracujące kobiety wskazała na konieczność zmian na rynku pracy, tj.: 67,1% kobiet wskazało, iż pożądane dla nich jest umożliwienie wykonania części pracy w domu oraz 64,2% kobiet wskazało na niepełny wymiar czasu pracy i aż 88% kobiet wskazała na możliwość skorzystania ze zorganizowanej opieki nad dzieckiem⁶.

Także teorie „nowej ekonomii gospodarstwa domowego” tworzą ważne ramy zachowań gospodarstw domowych i ich członków na rynku pracy z uwzględnieniem różnic płci. Teorie te pozwalają wskazać, iż:

- Prawdopodobieństwo uczestnictwa w rynku pracy zwiększa się wraz ze wzrostem poziomu płac – tym samym aktywność zawodowa kobiet rośnie, gdy rosną ich wynagrodzenia⁷.

⁵ Ibid., s. 43.

⁶ Ibid., s. 44.

⁷ A. Dijkstra Geske, J. Plantega: *Ekonomia i płeć. Pozycja zawodowa kobiet w Unii Europejskiej*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 42.

- Im wyższe płace, tym więcej czasu poświęca się na pracę zawodową. Jednak na pewnym poziomie (dochód optymalny) wzrost płac może spowodować efekt spadku podaży pracy, tzw. efekt dochodowy zmiany poziomu płac⁸.
- Jeżeli optymalny podział pracy między partnerami prowadzi do skrajnej specjalizacji, tj. jeden partner poświęca się pracy zawodowej, a drugi pracy w gospodarstwie domowym, to w długim okresie nastąpi wzrost poziomu płac osoby aktywnej zawodowo i spadek dochodów drugiej osoby, co w rezultacie prowadzi do niepożądanego zależności osoby pozostającej w domu od osoby pracującej zawodowo. Długookresowym skutkiem będą też duże dysproporcje w poziomie przyszłej emerytury, podstawowego zabezpieczenia społecznego na starość⁹.
- Im niższa cena profesjonalnej opieki nad dzieckiem i wyższy jej standard, tym większe prawdopodobieństwo uczestnictwa rodziców w rynku pracy i większa liczba przepracowanych przez nich godzin¹⁰.
- Możliwy jest inny wariant optymalizacji wyboru, tj. rezygnację z aktywności zawodowej i samodzielne wykonywanie usługi opieki nad dzieckiem albo jedno lub oboje mogą zdecydować się na aktywność zawodową w niepełnym wymiarze czasu pracy i dzielić się opieką nad dzieckiem – takie rozwiązanie zaproponował R. Gronau w 1980 r., który rozszerzył pierwotny model Beckera¹¹.

Ponadto w przypadku, gdy po urodzeniu dziecka oboje partnerzy pozostają aktywni zawodowo znacząco zwiększają się wydatki gospodarstwa domowego. Wynika to z jednej strony z zakupów dóbr niezbędnych do wychowania dzieci, ale także z kosztów korzystania ze zorganizowanej opieki nad dziećmi. Niemniej jednak, jak wskazał R. Moffitt, poziom dochodów rodziny będzie wyższy niż gdy jedno z rodziców wycofa się z rynku pracy na czas opieki nad małym dzieckiem, gdyż ponowny powrót do pracy zawodowej jest często trudny i przy mniejszej płacy¹². Wynika to z faktu, iż wycofanie się z rynku oznacza stratę kapitału ludzkiego u nieaktywnego rodzica, mimo że w tym czasie inwestuje w kapitał ludzki dziecka. Długookresowe następstwa całkowitego wycofania się z rynku pracy są mniej korzystne niż krótkoterminowe, na co wskazywał Becker w swoim modelu¹³.

⁸ M. Nerlove, A. Razin, E. Sadka: *Household and Economy: Welfare Economics of Endogenous Fertility*. Academic Press, London 1987, s. 6.

⁹ S.A. Hewlett: *When the Bough Breaks: the Cost of Neglecting our Children*. Basic Books, New York 1991, s. 11.

¹⁰ G.S. Becker: *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge 1981, s. 39.

¹¹ R. Gronau: *Home Production, a Forgotten Industry*. „*The Review of Economics and Statistics*” 1980, 62(3), s. 408.

¹² R. Moffitt: *Profiles of Fertility, Labour Supply and Wages of Married Women: A Complete Life Cycle Model*. „*Review of Economic Studies*” 1984, 51(2), s. 265.

¹³ G. Becker: *Op. cit.*, s. 4.

2. Sytuacja zawodowa w latach 2010-2012 w świetle badań

W latach 2010-2012 odsetek osób pracujących w Polsce zgodnie z danymi GUS utrzymywał się na poziomie zbliżonym do 60% (na koniec 2012 r. wynosił 59,9%, gdy rok wcześniej 60,1%). Zmniejszył się natomiast udział osób nieaktywnych zawodowo z 32% w 2010 r. do 28% w 2012 r. przy równoczesnym wzroście odsetka osób bezrobotnych z 8% do 12% na koniec 2012 r.¹⁴. Szczegółowych wniosków o zróżnicowanej sytuacji ze względu na płeć i wiek dostarcza analiza danych z III edycji Bilansu Kapitału Ludzkiego 2012 (dalej: BKL).

W BKL uczestnicy badania zostali podzieleni na trzy grupy, tj. pracujących, bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo, zgodnie z definicjami przyjętymi przez GUS do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Szczegółowe wyniki uzyskane w 3 badanych grupach z uwzględnieniem wieku i płci prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2

Sytuacja zawodowa według BAEL z uwzględnieniem płci i wieku w Polsce w latach 2010-2012 (w %)

Kategoria wiekowa	MĘŻCZYŹNI			KOBIECY		
	Pracujący	Bezrobotni	Niepracujący	Pracujący	Bezrobotni	Niepracujący
18-24	2012: 31	2012: 16	2012: 53	2012: 23	2012: 16	2012: 61
	2011: 31	2011: 16	2011: 54	2011: 22	2011: 15	2011: 63
	2010: 36	2010: 14	2010: 49	2010: 29	2010: 12	2010: 58
25-34	2012: 81	2012: 12	2012: 7	2012: 63	2012: 14	2012: 22
	2011: 84	2011: 9	2011: 7	2011: 65	2011: 12	2011: 23
	2010: 82	2010: 9	2010: 8	2010: 66	2010: 9	2010: 25
35-44	2012: 83	2012: 10	2012: 7	2012: 74	2012: 11	2012: 15
	2011: 83	2011: 8	2011: 9	2011: 75	2011: 8	2011: 17
	2010: 94	2010: 7	2010: 9	2010: 76	2010: 7	2010: 16
45-54	2012: 69	2012: 10	2012: 21	2012: 70	2012: 11	2012: 20
	2011: 68	2011: 8	2011: 24	2011: 70	2011: 8	2011: 22
	2010: 66	2010: 8	2010: 26	2010: 68	2010: 8	2010: 25
55-59/64	2012: 43	2012: 8	2012: 48	2012: 41	2012: 7	2012: 52
	2011: 40	2011: 5	2011: 54	2011: 36	2011: 5	2011: 59
	2010: 40	2010: 5	2010: 55	2010: 30	2010: 3	2010: 67
Ogółem	2012: 63	2012: 11	2012: 26	2012: 57	2012: 12	2012: 31
	2011: 63	2011: 9	2011: 28	2011: 57	2011: 10	2011: 34
	2010: 64	2010: 9	2010: 28	2010: 56	2010: 8	2010: 36

Źródło: S. Czarnik, K. Turek: Wykształcenie, praca, przedsiębiorczość Polaków. Bilans Kapitału Ludzkiego PARP, Warszawa 2012, s. 33.

¹⁴ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/OZ_inform_o_syt_spol-gosp_kraju_2012.pdf [2013.09.20].

Analiza tabeli pozwala zauważyć, iż wiek i płeć znacznie różnicują sytuację zawodową kobiet i mężczyzn w okresie prokreacji, czyli w przedziale wiekowym 25-35 lat. W 2012 r. odsetek pracujących mężczyzn był aż o 18 p.p. wyższy od odsetka pracujących kobiet. Również poziom nieaktywnych zawodowo kobiet jest w tym przedziale wieku znacznie wyższy (o 15 p.p.) niż w przypadku mężczyzn. Tendencja ta utrzymuje się także w przedziale wiekowym 35-44 lata, choć tu odsetek pracujących mężczyzn był w 2012 r. wyższy już tylko o 9 p.p. w porównaniu do kobiet. W przypadku osób nieaktywnych zawodowo różnica ta w 2012 r. wyniosła 8 p.p. na niekorzyść kobiet. Warto podkreślić, iż w obu analizowanych przedziałach wiekowych 25-34 i 35-44 lat różnice w latach 2010-2012 miały zbliżony poziom, tym samym świadczy to o utrwalonym trendzie występującym na polskim rynku pracy i szczególnie negatywnej sytuacji zawodowej kobiet w tym okresie. Niepokojące jest także przejście tendencji z przedziału 25-34 na przedział 35-44 lata, gdyż może to świadczyć o utrwaleniu się problemu związanego z trudnym powrotem kobiet na rynek pracy po urodzeniu dziecka, co stanowi niewątpliwą destymulację w decyzji o posiadaniu kolejnego dziecka.

Niepokojący jest także przedział 18-24 lat, gdzie systematycznie odsetek pracujących zarówno mężczyzn, jak i kobiet spadał (2010 r. 36% pracujących mężczyzn i 29% pracujących kobiet, a już w 2012 r. pracujących mężczyzn 31%, zaś kobiet tylko 23%). Rósł z kolei odsetek nieaktywnych zawodowo (z 49% do 53% wzrósł odsetek nieaktywnych zawodowo mężczyzn i z 58% do 61% nieaktywnych zawodowo kobiet), świadczy to o tym, iż mamy do czynienia z niepowodzeniem aktywizacji zawodowej w ramach rządowych programów realizowanych za pośrednictwem powiatowych urzędów pracy do ludzi młodych.

Na szczególną uwagę zasługują także zmiany zachodzące w grupach wiekowych 45-54 i 55-więcej, w których to nastąpił spadek osób nieaktywnych zawodowo (u mężczyzn z 55% do 48% i u kobiet z 67% do 52%) oraz wzrost osób zatrudnionych (u mężczyzn wzrost z 40% do 43%, zaś u kobiet z 30% do 41%), co wskazuje na zdecydowanie wyższą skuteczność programów aktywizacji zawodowej w tej grupie wiekowej. Wzrost odsetka pracujących w tej grupie wiekowej należy także wiązać z ograniczeniem praw do wcześniejszych emerytur i emerytur pomostowych.

Analiza ze względu na wiek wskazuje, że mężczyźni osiągają maksymalny poziom zatrudnienia (około 86%) i najniższy odsetek nieaktywnych zawodowo (poniżej 5%) w wieku ok. 33 lat, gdy w tym samym wieku ponad 20% kobiet jest nieaktywnych zawodowo, a wskaźnik zatrudnienia nie przekracza 65%. Charakterystyczne jest jednak to, że w kolejnych kategoriach wiekowych różnice te systematycznie maleją i ok. 46 roku życia następuje zrównanie sytuacji zawodowej ko-

biet i mężczyzn pod względem wskaźnika aktywności zawodowej, zatrudnienia oraz odsetka bezrobotnych. Odsetek bezrobotnych w każdej kategorii wiekowej jest z kolei zbliżony poziomem, choć przed 45 rokiem życia nieznacznie wyższy dla kobiet, a po 45 roku życia nieznacznie wyższy dla mężczyzn¹⁵.

Kolejnych informacji dostarcza analiza wieku i płci w odniesieniu do form zatrudnienia. Według badań BKL 2012 dominującą formą zatrudnienia jest w Polsce umowa o pracę (45% badanych ogółem, z uwzględnieniem płci 46% mężczyzn i 43,9% kobiet). Drugą w kolejności formą zatrudnienia jest własna działalność gospodarcza (10,8% ogółu pracujących w Polsce, z czego mężczyzn 13,1 %, zaś kobiet 8,3%), następnie umowy cywilnoprawne (7,1% ogółu pracujących, z czego 6,7% mężczyźni i 7,5% kobiety). Tabela 3 prezentuje szczegółowo różnicę między kobietami a mężczyznami według wieku i form ich zatrudnienia.

Analizując powyższą tabelę, można wskazać, że do 44 roku życia udział osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę jest zdecydowanie wyższy wśród mężczyzn (szczególnie przedział 25-34 lata), dopiero po 45 roku życia przewagę uzyskują kobiety. Niezależnie od wieku, własną działalność gospodarczą i to zarówno rolniczą, jak i pozarolniczą prowadzą częściej mężczyźni niż kobiety.

Tabela 3

Formy zatrudnienia – różnice ze względu na płeć i wiek w Polsce w 2012 r. (w p.p.)

Wiek	18-24	25-34	35-44	45-54	55-59/64	Ogółem
Umowa o pracę (min. 3 m-ce)	-7,1	-13,7	-5,1	7,6	2,6	-2,2
Własna działalność rolnicza	-0,6	-1,0	1	-3,3	-1,5	-0,9
Własna działalność pozarolnicza	-0,8	-4,0	-6,2	-5,3	-3,0	-3,8
Umowa cywilno-prawna (12 m-cy)	1,6	0,2	1,5	0,6	-0,8	0,8
Praktyka/staż (12 m-cy)	3,7	5,1	1,8	1,0	-0,6	2,5
Pomoc w działalności gospodarczej rodzinie (12 m-cy)	-4,0	-1,0	-1,7	-0,2	1,1	-1,1
Własny użytek rolny	-0,1	-0,5	-0,1	-3,6	-1,3	-1,0
Praca bez umowy	-3,8	-2,7	-2,4	-2,1	-1,2	-2,4
Wolontariat	3,1	0,4	0,5	0,4	-0,2	0,8
Żadne z powyższych	7,0	16,0	9,9	2,3	1,6	6,1

Uwaga: wartości "-" przewaga dla mężczyzn / wartość "+" przewaga dla kobiet

Źródło: Ibid., s. 37.

¹⁵ Ibid., s. 9, 34.

Powszechniejsza wśród mężczyzn jest także praca w „szarej strefie” (bez umowy). Kobiety zdecydowanie częściej niż mężczyźni odbywają z kolei praktyki i staże (w grupie wiekowej 18-24 ta kategoria stanowi 19,3% pracujących i jest to wyższy odsetek niż w przypadku umów o pracę – zaledwie 15,6% pracujących) i nieznacznie częściej niż mężczyźni pracują na umowy cywilnoprawne.

Analizując formy zatrudnienia z uwzględnieniem wieku zdecydowanie dominuje umowa o pracę, a wyjątek stanowią praktyki i staże u kobiet młodych w przedziale wiekowym 18-24. W kolejnych kategoriach wiekowych systematycznie rośnie odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą (u mężczyzn maksimum 20,2% pracujących przypada na kategorię wieku 45-54 lata, zaś u kobiet maksimum to 13,6% i przypada wcześniej, tj. na przedział 35-44 lata¹⁶). Odsetek osób pracujących na umowy cywilnoprawne jest największy wśród osób najmłodszych, czyli pracujących w przedziale 18-24 lata (u mężczyzn 12,1% pracujących, u kobiet 13,6% pracujących¹⁷) i systematycznie w kolejnych przedziałach wiekowych spada odsetek ten do 3%-4% w ostatnim przedziale wiekowym 55 lat i więcej. Z tym, że w całym okresie aktywności zawodowej odsetek pracujących na umowy cywilnoprawne jest wyższy u kobiet. Do pracy bez formalnie zawartej umowy najczęściej przyznają się najmłodszy pracownicy z przedziału wiekowego 18-24 (w przypadku mężczyzn 8,8% pracujących, zaś u kobiet 4,9% pracujących¹⁸), podobnie jak odsetek pracujących na zasadach wolontariatu (3% mężczyzn i 6,2% kobiet w wieku 18-24 lata¹⁹). Tak wysoki udział zatrudnionych bez umowy, praktyk i stażu oraz wolontariatu wynika zapewne z braku doświadczenia zawodowego i umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej. Tym samym młodzi ludzie godzą się na takie formy zatrudnienia, by następnie szukać pracy na umowę o pracę. Należy podkreślić, że w grupie wiekowej 18-24 chęć pracy na umowy cywilnoprawne lub bez umowy jest wyższa z racji tego, że blisko 22% pracujących z tego przedziału wiekowego nadal się kształci, a blisko 10% studiuje, stąd elastyczny czas pracy jest dla nich ważnym elementem pozwalającym łączyć obowiązki edukacyjne z pracą zawodową²⁰.

Analiza danych zaprezentowanych w Bilansie Kapitału Ludności 2012 zdecydowanie potwierdza, iż sytuacja zawodowa kobiet i mężczyzn znacząco się różni i czynnikiem różnicującym jest tu zarówno płeć, jak i wiek.

¹⁶ Ibid. s. 36.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., s. 38.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza potwierdziła, iż sytuacja zawodowa kobiet w Polsce w latach 2010-2012 jest gorsza aniżeli mężczyzn. Szczególnie duże różnice w sytuacji zawodowej wyrażają się w:

- niższym odsetku zatrudnionych,
- wyższym odsetku osób bezrobotnych,
- większym odsetku nieaktywnych zawodowo,
- mniejszym poziomie zatrudnienia na umowy o pracę, a zdecydowanie większym na umowy cywilnoprawne oraz praktyki i staże,

notuje się w przypadku kobiet młodych (18-24 lata) oraz kobiet w wieku 25-34 lata. Negatywnie należy ocenić rozszerzenie się gorszej sytuacji zawodowej kobiet także na przedział wiekowy 35-44 lata. Zróznicowanie ze względu na płeć i wiek jest niwelowane dopiero ok. 45-46 roku życia. Omówione niekorzystne dla kobiet tendencje na rynku pracy niosą za sobą wiele negatywnych skutków ekonomiczno-społecznym, w tym m.in.: nasilają konflikt rodzina-praca. Kobiety, aby nie pogorszyć swojej sytuacji zawodowej w wieku 18-44 lat albo rezygnują, albo przesuwają w czasie posiadanie dziecka. W efekcie Polska ma jeden z najniższych na świecie wskaźników dzietności. Sytuacja ta wymaga opracowania kompleksowego programu wspierania aktywności zawodowej kobiet oraz rodzin w Polsce.

Literatura

Becker G.S.: *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge 1981.

Czarnik S., Turek K.: *Wykształcenie, praca, przedsiębiorczość Polaków*. Bilans Kapitału Ludzkiego PARP, Warszawa 2012.

Dijkstra Geske A., Plantega J.: *Ekonomia i płeć. Pozycja zawodowa kobiet w Unii Europejskiej*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.

Gronau R.: *Home Production, a Forgotten Industry*. „The Review of Economics and Statistics” 1980, 62(3).

Hewlett S.A.: *When the Bough Breaks: the Cost of Neglecting our Children*. Basic Books, New York 1991.

http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/pw_aktyw_ekonom_ludn_1kw_2013.pdf
[2013.09.15].

http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/OZ_inform_o_syt_spol-gosp_kraju_2012.pdf [2013.09.20].

Kobiety i mężczyźni na rynku pracy, GUS Warszawa 2012, www.stat.gov.pl/.../f_kobiety_i_mezczyzni_na_rynku_pracy_2012.pdf, s. 3-5 [2013.09.10].

Kotowska E.: Rynek pracy i wykluczenie społeczne w kontekście percepcji Polaków. *Diagnoza Społeczna 2009*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2009.

Moffitt R.: Profiles of Fertility, Labour Supply and Wages of Married Women: A Complete Life Cycle Model. „*Review of Economic Studies*” 1984, 51(2).

Nerlove M., Razin A., Sadka E.: *Household and Economy: Welfare Economics of Endogenous Fertility*. Academic Press, London 1987.

IMPACT OF AGE AND GENDER ON PEOPLE'S EMPLOYMENT SITUATION IN POLAND DURING THE 2010-2012 PERIOD

Summary

The position of women on the labour market is different from that of men so gender – but also age – are characteristics that differentiate those two groups in the labour market statistics.

The article presents a diagnosis and an attempt at evaluation of the situation of working-age people at the Polish labour market with regard to gender and age. This objective is furthered by a discussion of the factors affecting employment activity as well as of the economic theories on female- and male-specific behaviours at the labour market. The data used in this article come from the GUS (Central Statistical Office of Poland) database as well as from Edition 3 (2012) of the *Bilans Kapitału Ludzkiego [Study of Human Capital in Poland]* report.